

p1. Van Nelle fabriek

p2. Streven naar meer
samenhang tussen
ecologische ambitie en
aanwijzingsbesluit LNV

p3. 'Gebiedsontwikkeling
doe je samen'
Variantenstudie van start

p4. Wat iedereen
zou moeten weten:
Terug naar het oermoeras

p5. Onderzoek naar
'Building with Nature' in
Markermeer en IJmeer

p6. Agenda

p6. Even voorstellen:
Ingrid van Bree

p6. Barbara Verbeek
weg bij TMIJ

Nieuwsbrief Markermeer-IJmeer

Van Nelle fabriek

Laatst had ik het genoeg een bijeenkomst bij te kunnen wonen in de fraaie Van Nelle fabriek in Rotterdam (1926-1930). Dit is al 25 jaar terecht een rijksmonument dat wordt gezien als het meest toonaangevende gebouw uit de stroming Het Nieuwe Bouwen. In 2000, na het vertrek van het bedrijf Van Nelle, is het complex volledig herontwikkeld, zonder zijn allure te verliezen. Door de Europese Unie en Europa Nostra is de restauratie en het hergebruik van de fabriek, onder andere als locatie voor beurzen en congressen, dit jaar onderscheiden met de hoogste prijs voor Europees Cultureel Erfgoedprojecten.

Daaraan moest ik even denken tijdens de Najaarsconferentie van Randstad Urgent, die voor het eerst werd gecombineerd met een conferentie over de Structuurvisie Randstad 2040. Deze kort tevoren door het kabinet

vastgestelde visie geeft zijn ambitie weer voor ruimtelijke ontwikkelingen in de Randstad op de langere termijn. Het is een visie die tot stand gekomen is in goed overleg met de regionale partijen in diezelfde Randstad. Vanwege de kaderstellende functie van deze visie was de combinatie op de conferentie een goed idee. De opkomst was dan ook goed en uit die belangstelling voor Randstad Urgent blijkt maar weer eens hoe goed het is om met elkaar te delen dat de voortgang van het programma op schema ligt.

Waarom ik zo uitweid en mijn gedachten kon laten gaan naar de betekenis van het gebouw, ook voor een groter geheel: Europa? Mijn functie als bestuurder leek tijdens deze Najaarsconferentie wel gereduceerd tot een soort applausmachine. Wij zaten er maar wat bij. Daarom geef ik de organisatie van Randstad Urgent mee >

om bij een volgende conferentie van te voren goed na te denken over een manier om de genodigden ook een significante rol te geven. Voor Flevoland was de enige bijzonderheid dat de inpassingsovereenkomst verbreding A6 werd geaccordeerd. En dat we op schema lagen, zoals werd gezegd, wisten we allang van het Markermeer-IJmeer.

Op 18 november had ik, samen met gedeputeerde Kruisinga, overleg met staatssecretaris Tineke Huizinga. Tijdens dit overleg hebben we met elkaar gedeeld dat we op de goede weg zijn met TMIJ en dat het project aansluit bij de rijksafspraken in het

kader van Randstad Urgent. We hebben ook aandacht besteed aan onderwerpen die zorg nodig hebben en bezien welke oplossingen we kunnen vinden. Van belang is dat de komende periode de juiste informatie beschikbaar komt om in oktober 2009 door het kabinet een samenhangend besluit te laten nemen. Dit kan natuurlijk niet zonder een goede afstemming met de regio.

Als provincie moeten we nog duidelijker maken dat de nagestreefde ecologische dynamiek van het Markermeer-IJmeer wel degelijk goed samen gaat met de instandhoudingsdoelen. Dat is een van de onderwerpen in deze nieuwsbrief van november. Het hoofd-

verhaal 'Gebiedsontwikkeling doe je samen' gaat over het begin van de zogeheten 'variantenstudie'. Daarnaast besteden we aandacht aan het onderzoek 'Building with Nature' waarin wordt gekeken of er een kostenbesparende koppeling te maken is tussen maatregelen die de ecologie verbeteren en grote bouwopgaven. Het Markermeer-IJmeer is hierbij een proefproject. Tenslotte gaat de rubriek 'Wat iedereen zou moeten weten' over het 'oermoeras' en introduceren we een rubriek waarin we de medewerkers van de projectorganisatie voorstellen.

Andries Greiner,
gedeputeerde van Flevoland

Streven naar meer samenhang tussen ecologische ambitie en aanwijzingsbesluit LNV

Nu de inspraaktermijn voor het Ontwerp-aanwijzingsbesluit Natura 2000-gebied in oktober is verlopen en de inspraakreacties bekend zijn, maakt de provincie Flevoland de balans op. Dit doet ze met twee petten. Als bevoegd gezag en als voorzitter van de Stuurgroep Toekomstagenda Markermeer-IJmeer.

Het Ontwerp-aanwijzingsbesluit Natura 2000 geeft duidelijkheid over de instandhoudingsdoelen, die voor het Natura 2000-gebied Markermeer en IJmeer gelden op onder andere het gebied van nagestreefde soorten en aantallen watervogels. Deze duidelijkheid is belangrijk voor de provincie als bevoegd gezag.

Aan de andere kant lijkt het aanwijzingsbesluit van het ministerie van Landbouw Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) los te staan van de ecologische ambitie die in het Ontwikkelingsperspectief Markermeer-IJmeer is verwoord. Deze ambitie wordt inmiddels in andere rijksnota's en plannen voor

het gebied Markermeer en IJmeer overgenomen. In de recent uitgebrachte structuurvisie Randstad 2040 wordt gesproken over een duurzame ontwikkeling van het Markermeer en IJmeer als wenselijk onderdeel van de Groenblauwe Delta. Deze opgave wordt bevestigd in relatie tot de Schaalsprong van Almere. Daarnaast is de ecologische ambitie opgenomen in het overzicht van rijkskeuzes en bijbehorende acties.

Juist nu zoveel partijen de ecologische ambitie voor het Markermeer-IJmeer omarmen en verankeren in het Rijksbeleid lijkt het logisch om de uitgangspunten van het aanwijzingsbesluit van LNV meer in overeenstemming te brengen met de ecologische ambitie voor het Markermeer-IJmeer.

Vanzelfsprekend is hiervoor meer informatie nodig. Deze informatie komt in de loop van 2009 beschikbaar op het moment dat de stuurgroep Toekomstagenda Markermeer-IJmeer de uitwerkingen van de verschillende uitgangspunten van het ontwikkelingsperspectief presenteert. De variantenstudie biedt meer inzicht in de verschillende mogelijkheden voor de natuurontwikkeling van het gebied. De vele onderzoeksvragen uit het ontwikkelingsperspectief worden beantwoord en in de natuurpilot 'Natuurlijk Marker-

meer-IJmeer' vindt concreet onderzoek plaats. Hierdoor krijgen we meer zicht op de effectiviteit van de voorgestelde natuurmaatregelen. Deze informatie zal helpen om in 2009 een integrale afweging te maken over de ontwikkeling van het Markermeer en IJmeer, waarbij de natuur onderdeel is van de totale gebiedsontwikkeling.

De ambities van het Ontwikkelingsperspectief Markermeer en IJmeer sluiten nu al uitstekend aan bij de kerndoelen van het Markermeer-IJmeer zoals het ministerie van LNV die heeft opgesteld in het 'doelendocument'. Drie van de vier kerndoelen van LNV staan verwoord in het ontwikkelingsperspectief: het evenwichtig systeem, rui- en rustplaatsen en moerasranden.

Het is onze uitdaging om dit nog extra te onderbouwen en duidelijk te maken dat de ecologische dynamiek van het Markermeer en IJmeer zeer goed samen gaat met de instandhoudingsdoelen. Op deze manier willen we de juiste bouwstenen leveren om een goed en gedegeen integraal besluit te nemen over de robuuste ecologische ontwikkeling van het gebied Markermeer-IJmeer.

'Gebiedsontwikkeling doe je samen' Variantenstudie van start

De projectorganisatie TMIJ is begonnen met de zogeheten 'variantenstudie'. Deze verkenning is een nadere uitwerking van het ontwikkelingsperspectief. De inhoudelijke bouwstenen hierin zijn, naast het ontwikkelingsperspectief, de nadere uitwerkingen voor onder andere financiering, recreatie, seizoensgebonden peilbeheer en ruimtelijke kwaliteit. De variantenstudie is een strategische verkenning, bedoeld als bouwsteen voor de principe-besluitvorming over de RAAM-brief (zie kader) door het kabinet in oktober 2009.

De verkenning staat onder leiding van planoloog Dennis Menting, werkzaam bij de provincie Flevoland. "We gaan verkennen hoe de maatregelen zoals genoemd in het Ontwikkelingsperspectief op het gebied van ecologie, water, recreatie en ruimtelijke kwaliteit met elkaar gecombineerd kunnen worden in het gebied. En we gaan verkennen hoe deze maatregelen zich laten combineren met de wensen in de regio."

Aan de combinatie van maatregelen die nodig is om een toekomstbestendig veerkrachtig ecologisch systeem op te bouwen (lees verder in deze nieuwsbrief, bijvoorbeeld over het 'oermoeras') kan niet worden getornd. Zij vormen het kader en staan beschreven in het Ontwikkelingsperspectief waarnaar de opdrachtbrief van staatssecretaris Tineke Huizinga van Verkeer en Waterstaat verwijst. De variantenstudie gaat nu een stapje verder. Menting wil erachter komen welke beelden van een ruimtelijke inrichting er in samenspraak met de omgeving te maken zijn.

Hierbij gaat het om het ontwikkelen van combinatiekansen en in beeld brengen en zo mogelijk oplossen van tegenstellingen.

"In het Ontwikkelingsperspectief staat bijvoorbeeld de aanleg van luwtegebieden genoemd als één van die maatregelen. Die kun je op verschillende manieren creëren. Door middel van eilanden, dammen of riffen. Je moet niet alleen kijken wat voor de ecologie het beste is, maar breder.

Gemeenten willen bijvoorbeeld buitendijkse ontwikkelingen of recreatievoorzieningen zoals jachthavens. We gaan nu kijken welke vormen van de ecologische maatregelen daarmee het beste te 'matchen' zijn."

"Wie eraan meedoen? Gemeenten en waterschappen in het gebied rond het Markermeer en IJmeer en branche-koepel- en belangenorganisaties met belangen in en rond het gebied. Staatssecretaris Huizinga heeft gevraagd of we als samenwerkingsverband in dialoog met de omgeving willen komen tot een aantal integrale ontwikkelvarianten, zodat het kabinet eind 2009 mede op basis daarvan het principebesluit kan nemen om de voorstellen al dan niet nader uit te laten werken."

RAAM-brief
In de RAAM-brief (Rijksbrief Amsterdam Almere Markermeer) worden voor de sterk onderling samenhangende projecten Schaalsprong Almere, OV-SAAL, TMIJ en LTV Luchthavenontwikkeling Schiphol-Lelystad en de Verkenning Almere-Gooi-Utrecht de rijksbesluiten ten aanzien van deze projecten opgenomen. Op basis hiervan zal het Kabinet uiteindelijk zijn voorkeur bepalen.

De komende maanden komen Menting en zijn mensen op visite bij de betrokken organisaties. "Ik zou zeggen: hang een kaart op, en geef op die kaart aan wat u wilt. Gebiedsontwikkeling doe je samen."

Op basis van deze gesprekken, die deels de vorm hebben van interactieve sessies met kleine groepjes, zullen de eerste kaders van de varianten worden bepaald. Deze vormen ook de input voor de hierboven genoemde samenhangende principe-besluitvorming (de RAAM-brief). Uiteraard zal die input met de omgeving worden besproken. Binnenkort ontvangen de belanghebbers meer gedetailleerde informatie over het proces rond de verkenning van de varianten.

Het Markermeer en IJmeer is sinds decennia een groot, zoet laaglandmeer dat van nature rijk is aan slib. Door de afsluiting van de Zuiderzee zijn de verbindingen met de zee verloren gegaan. Door de aanleg van de Flevopolder en later de Houtribdijk is ook de verbinding met de rivier de IJssel verdwenen. Vanuit de natuur bekeken heeft dit watergebied een grote draagkracht voor veel planten en dieren. Het ligt op de route van de internationale vogeltrek en heeft veel ecologische relaties met de omliggende waterrijke gebieden. Vogels worden gezien als graadmeter voor de kwaliteit van het ecologische systeem.

Het probleem is dat het sinds enige tijd slecht gaat met de natuur in het Markermeer: het aantal vogels neemt af en het water is te troebel door opdwarend slib dat niet weg kan stromen, waardoor het leven onder water zwaar te lijden heeft. Kortom, onderaan de voedselpiramide gaat het mis. De driehoeksmossel, maaltijd van watervogels, gedijt niet goed door het slib en waterplanten willen in het donkere water niet echt aanslaan. Daar komt nog bij dat het met de spiering ook niet goed gaat, vermoedelijk als gevolg van de klimaatverandering. De algemene conclusie is dat het ecologische systeem niet meer zo functioneert als vroeger.

Op ecologisch gebied zijn daarom maatregelen gewenst die gecombineerd dienen te worden. Een betere beheersing van het slib is nodig om de leefsituatie van het open water te optimaliseren. Om ontbrekende biotopen toe te voegen zijn buitendijkse natuurontwikkelingen in de vorm van land-waterzones nodig. Herstel van de verbindingen met binnendijkse natuur en binnendijkse natuurontwikkeling maken het systeem helemaal compleet. De oplossing die TMIJ voorstelt, is om het gebied met hulp van maatregelen zo'n stevige impuls te geven dat er een toekomstbestendig systeem ontstaat waarin de natuur veilig is gesteld. Dat is een systeem dat anders dan nu, veel verschillende leefgebieden omvat, goed is voor vis-, mossel- en waterplantenetende watervogels. Deze leefgebieden bestaan 1. uit heldere randen langs de Noord-Hollandse kust, 2. overgangen in slib van helder water (Noord-Holland) naar een troebel hart (Flevoland), 3. een ecologische relatie met binnendijkse natuur en 4. een dynamische land-

Wat iedereen zou moeten weten: Terug naar het oermoeras

De aanleg van een grootschalig 'oermoeras' aan de Houtribdijk, ter hoogte van Lelystad, hoort bij de maatregelen die de Stuurgroep Toekomst Markermeer-IJmeer (TMIJ) voorstelt om het gebied ecologisch gezien toekomstbestendig te maken.

Foto: Peipsi, M. van Eerten

waterzone van formaat waar het genoemde 'oermoeras' (6.000 hectare) deel van uitmaakt.

Land-waterzones variëren van luw dieper water via verlandingszones tot moerasvorming. Ze zijn aan te leggen als vooroevers of als grootschalig moeras. Op het ogenblik ontbreken deze land-waterzones nagenoeg in zijn geheel in het gebied. Het idee is dat één grootschalig oermoeras meer ecologische kwaliteit oplevert dan de optelsom van vele kleine geïsoleerde moerasstroken langs de dijken. Door de combinatie van door water gestuurde dynamische processen met het seizoensgebonden peilbeheer - zie de nieuwsbrief van oktober 2008 - zal het moeras veel verschillende diersoorten aantrekken. Behalve watervogels zoals de lepelaar, zilverreiger, aalscholver en rietzanger, die leven in uitgestrekte kleimoerassen, zijn dat vogels die van dynamische oeverzones houden zoals de grote karekiet en de roerdomp. Verwacht wordt dat ook de zeearend, kraanvogel, bastaardarend, visarend en kroeskoppelikaan de weg naar dit moeras weten te vinden. Daarnaast zal het moeras plek bieden aan zoogdieren zoals de bever en otter. Tenslotte kan

het gebied fungeren als paai- en opgroei gebied voor verschillende vissoorten.

De term 'oermoeras' zegt natuurlijk niets over de leeftijd. De term is gekozen om een beeld te schetsen van het soort moeras, met name de dynamiek die er in plaats kan vinden dat hier in vroegere tijden ook voorkwam. Het is een typisch verschijnsel in een wetland-situatie. Dergelijke moerassen zijn in Polen, Estland en Rusland nog aanwezig.

Locatie

De voorgestelde locatie ligt bij de Houtribdijk nabij Lelystad en is onder andere het gunstigste omdat het peilverschil door windstuwing hier het grootst is, waardoor de dynamische processen maximaal optreden. De meerbodem bestaat op deze plaats uit klei. Door de aanleg van het oermoeras kan deze kleibodem geen bron meer zijn voor slib. Ook draagt deze plek vermoedelijk bij aan de gewenste sturing van de slibcirculatie. Daarnaast is het een plek met diep water, waardoor het moeras geen afbreuk doet aan de natuurwaarden van het schaarse ondiepe water. >

Foto: Peipsi, M. van Eerten

Bovendien vormt het op die plek een natuurlijke overgang van het Markermeer naar het IJsselmeer en zijn beide gebieden bereikbaar als foerageergebied voor vogels. Het moeras draagt bij aan de veiligheid van de dijk. De plek is strategisch gelegen vanwege de ecologische relaties met de Oostvaardersplassen, Noord-Holland en Friesland. Tot slot kent dit gebied een gering recreatief gebruik, waardoor er geen conflict is met de watersporter. Sterker nog, het moeras kan recreatief een meerwaarde opleveren als het gedeeltelijk toegankelijk wordt, ook vanaf het water.

Onderzoek naar 'Building with Nature' in Markermeer en IJmeer

Verplaatsing zand en slib goed voor natuur en bouwopgaven

Voor het Ontwikkelingsperspectief Markermeer en IJmeer moet er de komende tientallen jaren veel grond worden verzet. Bijvoorbeeld om diepe gaten te maken waarin het slib kan worden opgevangen of om voorlanden en een oermoeras aan te leggen. Tegelijkertijd staat de regio voor grote bouwopgaven zoals stedelijke uitbreidingen, nieuwe spoor- en wegverbindingen en de verbetering van dijken en dammen. Kortom, de vraag naar zand zal toenemen. In die situatie ligt een combinatie voor de hand. Des te meer omdat de verwachting is dat een koppeling de kosten zal drukken.

Het Markermeer en IJmeer is één van de vier proefprojecten van 'Building with Nature' (BwN). Centraal staat de koppeling tussen maatregelen ter verbetering van de ecologie en baggerwerken. De projectorganisatie 'Toekomstagenda Markermeer IJmeer' heeft met BwN afspraken gemaakt voor het maken van een snelle verkenning ('quick-scan') naar welke mogelijkheden er zijn. Bijvoorbeeld van zand-

winning bij het graven van diepe gaten om slib in op te vangen.

De quick scan laat voor verschillende varianten zien om hoeveel zand en slib het gaat, wat de kosten van verplaatsingen zijn, wat de mogelijke zandvraag wordt, wat de koppelmogelijkheden zijn en welke mogelijkheden er liggen voor een bijdrage aan het robuuste ecologische systeem. Het rapport dat eind januari 2009 af moet zijn, wordt meegenomen bij het onderzoek naar de financieringsmogelijkheden van het toekomstperspectief. Tegelijkertijd vormt het voor BwN de basis voor verder onderzoek.

'Building with Nature' wordt door het Rijk gestimuleerd en richt zich op de ontwikkeling van nieuwe kennis die nodig is voor een duurzame inrichting van kust-, delta- en riviergebieden. De ontwerpen gaan uit van het ecosysteem en maken gebruik van natuurlijke processen. Daarbij wordt rekening gehouden met infrastructuurele en economische randvoorwaarden.

Vakgebieden als ecologie en techniek trekken in alle projectfasen samen op: samen ontwerpen, beoordelen, afwegen, bouwen en beheren. BwN richt zich behalve op het Markermeer IJmeer onder andere op de inrichting van de Zuidwestelijke Delta, het Oosterscheldegebied en de vraag hoe de natuurlijke zandstroom langs de Hollandse kust gebruikt kan worden voor kustbescherming.

De achtergrond is dat het Rijk de watersector beschouwt als een belangrijk onderdeel van de Nederlandse economie. De kennis en ervaring op het gebied van water stellen Nederlandse bedrijven immers in staat geld te verdienen met water. Door de verbinding van ondernemerschap met de maatschappelijke uitdagingen van waterbeheer in 'Building with Nature' geeft het kabinet uitvoering aan de visie 'Nederland veroveren op de toekomst' van staatssecretaris Tineke Huizinga van Verkeer en Waterstaat.

Colofon

Redactie en vormgeving: Projectbureau TMIJ m.m.v. Hugo van den Broeke en Axis Media-ontwerpers

Agenda

Op 18 november 2008 is de werkconferentie Recreatie georganiseerd. Tijdens deze werkconferentie zijn de recreatieve wensen, behoeften en ontwikkelingsmogelijkheden voor het gebied in kaart gebracht met onder meer betrokken provincies, ministeries, gemeenten, waterschappen, terreinbeherende organisaties en (water)recreatie-instellingen.

*Even voorstellen:
Ingrid van Bree*

Sinds half oktober heeft de projectorganisatie TMIJ er een nieuw gezicht bij. Het is Ingrid van Bree (26) die zich als communicatiemedewerker onder andere zal bezighouden met de nieuwsbrief, communicatieaspecten van bijeenkomsten en de verdere uitvoering van de communicatiestrategie. Ingrid werkt maandag, dinsdag en donderdag bij TMIJ. Haar achtergrond is divers. Naast een managementopleiding op het gebied van de dierensector heeft ze zich met haar afstudeerrichtingen vooral in communicatie weten te bekwalmen. Zo heeft ze een imago-onderzoek uitgevoerd voor It Fryske Gea, de vereniging voor natuurbescherming in Friesland, en stage gelopen bij Stichting Het Flevolandschap, een vergelijkbare organisatie in Flevoland. Buiten haar werk heeft zij ook tijd voor haar hobby's, te weten muziek, reizen, schrijven en het lezen over landen en hun culturen. Naast reisverhalen leest Ingrid graag biografieën, streekromans, waargebeurde verhalen, alles om maar te leren over andere leefwijzen. Bijzonder is dat ze haar leeservaring verwerkt in het schrijven van online boekrecensies. Schrijven is dan ook haar passie. En dat komt goed uit in haar nieuwe functie bij TMIJ. "Wat ik leuk aan TMIJ vind? Het is een groot project waarbij je op communicatief vlak veel inbreng kan leveren. Daardoor is de combinatie van mijn studie met dit werk echt ideaal."

*Barbara Verbeek
weg bij TMIJ*

Barbara Verbeek heeft haar functie van projectleider TMIJ vanuit Noord-Holland met ingang van 1 november verruild voor die van coördinator stedelijke vernieuwing. Barbara was vanaf het begin betrokken bij de Toekomstagenda Markermeer-IJmeer. Zij hield zich vooral bezig met proces- en omgevingsmanagement en het voorzitten van de kerngroep. Wie haar werkzaamheden overneemt, wordt binnenkort bekendgemaakt.